

Berényi Mihály

TISZTELT SZERKESZTŐSÉG!

Friss kongresszusi meghívóban hibákat „diagnostisaltam”. Hibáival együtt idézem ezt a mondatot.

„A hepatológiai blokkban áttekintést kapnak az akut májelégtelenségről, a neonatalis cholestasistról és arról is, hogy milyen képzőképző módszerek állnak rendelkezésre a sclerotisalo cholangitis diagnosztikájában.”

A meghívó bízik abban, hogy a szakmailag művelt olvasó kitalálja a „cholestasis” jelentését.

Azt is megengedi, hogy az idegen főnévből (sclerotisatio) magyar szabályok szerint képezett, de idegen küllemű melléknéven (sclerotisalo) mosolyogjon. Megpróbáltam kiolvasni: szklerotiszalo. Tiszaló? Nem. Ez furcsa, de nem ritka öszvér. A Google sajnos ezrivel talál ilyeneket. Itt tartunk. Van „sclerotisalt” csontszerkezet is. Szklerotizáló, szklerotizált volna a helyes írásmód.

HOZZÁSZÓLÁS

Bősze Péter

Nem, nem és nem! Akkor sem, ha a „primer szklerotizáló cholangitis (PSC)”-t hibátlanul írják. Csakis magyarul! Miért? Idézem Fekete Istvánt (1):

„A »művelt Nyugat« (?) úgyis azt hiszi, hogy minden kultúrát, tudást tőlük kaptunk, és nélkülük még nyereg alatt puhítanánk a »kaiserfleisch«, holott az igazság az, hogy még a nyelvünket is megrövidítették – nem maguknak ugyan, de az enyészetnek –, és mi jóhiszemű bálumlással kotlottunk az idegen szavak kakukktójásain, ki is költöttük őket, és csak most vesszük észre, hogy az édesgyerekek a fészek szélére kerültek, ha ugyan le nem zuhantak a megsemmisülés bozótjába.”

„Amire nincs magyar, és pedig magyaros magyar szavunk, arra csinálni kell, de hozzáértőknek, nehogy egy évszázad múlva megint kisüssék, hogy éppen a nyelvújítók nem tudtak – magyarul – Nincs ezen semmi szégyellnivaló. Új fogalmakra más nemzetek is új szavakat csináltak a pirulás legcsekélyebb árnyalata nélkül, hát megcsinálhatjuk mi is.”

Tehát: *elsődleges hegesedő epeútgulladás!* Érthető, nem téveszthető össze és magyar. Nem értem, miért kell kotlani és kikölni az idegen szavak kakukktójásait. Senkinek ne legyenek kételyei: a „művelt” Nyugattól nem várhatunk semmit! Azt a csatát ott Pozsonyban ma sem felejtik el; Trianonban lefaragtak belőle, de Árpád népét nem tudták legyőzni. Nem értem, miért kell az édesgyerekeknek megsemmisülniük a bozótban.

Nyáry Szabó László

Talán még ez is túl(ságos tükör)fordítás, egyben túlfogalmazás: *elsődleges hegesedő epeútgulladás.* Lehetne rövidebben, tisztábban magyarul: *heges epeútgulladás,* vagy még illőbben, nem is „út”, hanem az eredeti hellénhez is hűbben „ér” (ἀγγεῖον) [ejtsd: angejon] emlegetésével: *heges epeérgyulladás,* vagy ha már új szavakat csinálunk:

heges epérgyulladás! Majd a (sosem emlegetett) „másodlagos”-t talán elnevezi szabatosabban valaki más...

A *neonatalis cholestasis* pedig *születési* vagy *újszülötti epepangás,* nem más!

IRODALOM

1. Fekete István *Rózsakunyhó* Budapest, Móra Könyvkiadó 1973:25–6.

Csegezi Klára

TISZTELT SZERKESZTŐSÉG!

Különleges beszélgetés egy különleges orvossal – avagy orvosi nyelv játékkaszinótól kölcsönözve

Remek, fiatal orvos a beszélőalany, aki kiemelkedő eredményeket ért el a mai szörnyű járványhelyzetben a súlyos beteg gyógyításában, a halálozás csökkentésében. Olyan fiatal betegekről beszélt, akiknek nem volt súlyos alapbetegségük „csak rosszat húztak a genetikai lottón”. Sajnos, az idézett szavakat meg is ismételte, ne legyen kétségünk!

Mi, nem orvos emberek, rábizzuk magunkat orvosainkra a legnagyobb bizalommal és tisztelettel, amikor valami szúr, fáj, sajog. Arra számítunk, hogy orvosunk együtt érez velünk, látja bennünk az amúgy szintén tiszteletre méltó embert, akinek most megértésre, gyógyításra, gyógyulásra van szüksége. Közben pedig kiderülhet, hogy csak rosszat húztunk.

A szerencsejáték-hasonlat még folytatódott, ugyanő azt mondta, aki nem oltatja be magát, az olyan, mint aki „húszra (???) húz lapot”.

Szemléletes és meggyőző, érthető. És mégsem lehet szeretni....

Berényi Mihály

Betegségekkel a vicclapokban lehet élcelődni. A ló számárhőgésén tudunk mosolyogni. A mostani járvány nem ad okot a nevetésre. A szerencsejáték területéről vett hasonlatok valóban szemléletesek, de nem orvosi szájba valók, ha szakmailag komoly helyen folyik a beszélgetés. Az egyszerű ember, aki nem oltatja be magát, kockázatot vállal, mintha tizenkilencre húzna lapot. Neki jól, a saját nyelvén, érthetően magyarázott az a fiatal orvos. Merem remélni, hogy a hasonlatai ellenére együtt érzett a betegeivel.

Nyáry Szabó László

TISZTELT SZERKESZTŐSÉG!

Csatlakozom a magyarítási törekvésekhez néhány szósszennel:

- **bitangféreg** az elbitangolt féreg, a „larva migrans” találóbban, magyarul, hiszen nem „vándorol” (migrál), hanem bizony (el)bitangol... E gondo-

lat alapján illő neve lehet még a *kóborféreg* vagy *csángállóféreg* is. Csángóféreg szó megalkotásáról lebeszélek mindenkit.

- **bottal baktatás** Egyre népszerűbb az egész testet – karokat és a hátizomzatot is – átmozgató, új gyógymozgás, a *bottal baktatás*. A száználmasan angolkodó „nordik vóking” – nordic walking, magyarul „északi(as) járás” – illő(bb) magyar váltószavául ajánlom a következőket: *síbot-séta, síbotos séta, síboti séta*. Kevésbé hűvösen és északián: *kétbot-séta, kétboti séta, kétbotos séta* vagy *párbot-séta, párboti séta, párbotos séta*. A hagyományos sétabottól való elvonatkoztatás büvkörében pedig játszón *szúr(ó)boti, túsíboti* vagy *dőfiboti séta*. Így az angolkodó „nordik vóking” megmaradhat a *Silly Walking's Ministry*, vagyis a *Hülye Járások Minisztériumának* teljes főnhatóságával a Monty Python szigorú szakmai felügyelete alatt...
- **párakötés** A „párakötés” talán némelyeknek magyarul hangzik, de nekem a szolgai (szláv) „pára” helyett igazán valami más kívánkozik... Betegeim ajkán bukkant föl – talán még Biharban – a *dúckötés*, amely valószínűleg a németes dunsztkötés népi magyartása. Remek magyar fül galambosan szárnyaltató szellemét dicséri ez az ős-magyartás.

A bevett „párakötés” mintájára szépen rímel javallatom, a tiszta magyar *pállakötés* esetleg *pállabugyola*. Hiszen e kötésfajtában a bepáll(at)ás a gyógyító cél. De a pálla(s)z) mellett a fülle(s)z)tés is remekül kifejezi e gyógymód lényegét, így illendő(bb)en magyarul hangzik az alábbi szó-bokrosodás is: *füllekötés, füll(esz[t]ő)kötés, füllebugyola*.

A kötés kétértelmű szó lévén *bekötést* és *kikötést* (rögzítést) is jelent. A bugyola – bár hosszabb, de – bizonyosan egyértelműsítheti e szó beköt(öz)ő jelentését. Tájnyelvi tekintésként a *bugyola* a nyugati Jász-Kunságban *putyula* alakban máig él. Arra felé *beputyulázzák* a sajtó tagot.

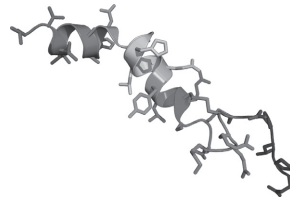
• hypocretin vagy hipokretin?

A MONY előző számában jelentkezett a kérdés: „*Liquor hypocretin, illetve a liquor hypocretin szint?*”

Válasz: „A liquor jelentése 'nedv, folyadék', a szervezetre vonatkoztatva agyvíz a magyar megfelelője. A hypocretin idegpeptid, fehérje, az ilyeneket magyarul írjuk: hipokretin. Az agyvíznek a hipokretintartalmáról van szó, és mert jelöletlen birtokos összetétel: agyvízhipokretin, agyvízhipokretin-szint, de jobb az agyvíz hipokretinszintje.”

Nekem nemcsak az „agy likőr”, de már az az „idegpeptid” is erősen kérdéses: a *hypocretin* alak fölösleges latinítása a hellén *hipokretinnek*. E kiskamasz szó egészen új keletű; hellén töve-gyökere a *hüpo* (ὑπό) 'alatt', 'alá' és a '(testi) erő', 'uralom', 'hatalom', 'fölelő' jelentésű attikai *kratosz* (κρατός) ajol/ia/i kretosz (κρέτος) alakjából képzett kretin szavakban gyökeredzik.

Szegény latinok meg a legtöbb európai nyelv ma nem (máig sem) képes kijenteni a klasszikus hellén (ógörög) „ü”-t! De mi igen. Magyarként méltán mindennapi gyakorlattá illene tenni, hogy magyar ember a latin (ított) szó-

Hüpokretin szerkezeti modellje

vegen előforduló „y”-okat, azaz üpszilonekat tisztességgel, klasszikusan (ógörög mód) „ü”-nek is ejti, és minden gondolatában annak is érzi. Mert-hogy az „y”, azaz üpszilon a (klasszikus) hellénben (görögben) mindenkoron „ü”-nek ejtetett, hiszen bizony egy a magyar „ü”-vel!

A hüpokretin nem „klasszikusan”, csak fölösleges(en) latinkodón hypocretin. Klasszikusan, azaz hellénhűen, mégis mai magyar betűkkel csakis hüpokretin, hiszen ebben az alakban ad(hat)juk vissza leginkább a szó antik anyanyelviségét, azaz eredetiségét.

HOZZÁSZÓLÁS

Berényi Mihály

Nem értem, miért kell minden, például latinus írásmódon változtatni, ha egyszer abban a formában gyökeresedett meg. Akkor legyen Bécsből Wien, Pozsonyból Bratislava, Brüsszelből Bruxelles, Leninből Lenyin! 2021-ben térjünk át az ógörög kiejtésre?

HELYESÍRÁSI KÉRDÉSEK

Hogyan kell írni? – a szerkesztőséghez küldött kérdések

Válaszok: Berényi Mihály, Bősze Péter

- Sejtfehérje-disszociáció vagy sejt-fehérje disszociáció?

Sejtfehérje nevű fehérje nincs, de vannak sejtfehérjék. Mondható, hogy valamelyik fehérje sejtfehérje, vagyis a sejtfehérjék közé tartozik. A sejtfehérje-disszociáció írásmódban a fehérje válik szét, bomlik le. Például albuminszétválás, az albumin esik szét. Szóösszetétel, mert jelöletlen birtokos.

A kérdésben a sejt és a fehérje széjjelválásáról van szó, miként annak arányát méri az agyvíz vizsgálatában. A sejt és a fehérje kapcsolat közt-viszony: a fehérje és a sejt közötti kapcsolódás; ezt nagyköttő-jellel jelöljük: a példában sejt-fehérje széjjelválás. A *disszociáció* szó törlendő a magyar orvosi nyelvből.

- PaCO₂-emelkedés (parciális CO₂-emelkedés), Pa CO₂-emelkedés vagy paCO₂-emelkedés?

HOZZÁSZÓLÁS

Nyáry Szabó László

Magyarul egészen egyszerűen *széndioxid rész*, vagy még szabatosabban magyarul inkább *széndioxid arány emelkedés*.

PaCO₂ nincs! A gázok nyomását p-vel jelöljük. A pCO₂ a széndioxid nyomása. Több összetevőjű elegyben a CO₂ részleges nyomása. Pa: a gáznyomás mértékegysége, Pascal. Például: pCO₂ = 25 Pa. Az írásmód tehát: pCO₂-emelkedés (jelöletlen birtokos).

- Több helyen találok Duplex ultrahang vagy Duplex UH kifejezéssel. Indokolt a duplex szó nagy d-val való írása? Mi a helyzet a Doppler esetében?

Az első kérdés szomorúsággal tölt el. Úgy érzem magam, mintha a mezei nyúlak tartanék előadást a génekről – annyi foganatja van. Számtalanszor elmondtam a válaszaiban, hogy nem kell az idegen szót használni! Kettős UH-vizsgálat, és már nincs is a kérdés.

A Dopplerrel kapcsolatban nincs álláspont. Általában Dopplervizsgálatnak írják, de hajlok arra, hogy – hasonlóan Wilhelm Konrad Röntgen nevéhez – Doppler neve is köznevesül. Tehát: dopplervizsgálat.

- Hogyan kell írni az „alvadásgátló kezelés” kifejezést? Alvadásgátló-kezelés (alvadásgátlóval történő kezelés) vagy alvadásgátló kezelés (jelzős szerkezet)?

Az 1 : 1-es szabály szerint: alvadásgátló kezelés.

- Hasonlóan: antikoaguláns-készítmény vagy antikoaguláns készítmény?

Szóösszetételnek tartom, tehát antikoaguláns-készítmény, de nem így! Hanem: véralvadásgátló készítmény.

- Szérummagnézium-szint vagy szérum-magnézium-szint?

A szérummagnéziumnak a szintjéről van szó, tehát szérummagnézium-szint. Helyesebb az ilyen hosszú szavakat elkerülni: a *szérummagnézium-szint emelkedett* helyett: *emelkedett a szérummagnézium szintje*.

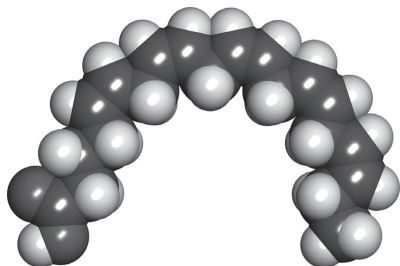
- Hogyan írjuk helyesen az „ómega-3 zsírsav” kifejezést? Az AkH12. szerint ómega a helyes, ezzel szemben a különféle, rendszerint külföldi mintát követő hirdetésekben rendre omega szerepel.

ómega-3-zsírsav vagy ω -3-zsírsav

HOZZÁSZÓLÁS

Nyáry Szabó László

Az ómega-3-hájsavak akár ω -3-, akár ómega-3-hájsavak vagy -zsírsavakként is helyesek. A „zsír” szlávokódo kifejezés, minthogy a „zsír” szó szláv eredetűnek tűnik. A „hájsav” a saját magyaros(abb) javallatom. Érdemes azonban legalább a saját fejünkben helyretenni, miről is van szó: A „zsírsavak” szeneit (szénatomjait) a savi vég felől számozzuk (α -tól). Az ω -3 így annyit jelent, hogy a (túl) végétől – azaz a zsírsav ómegájától – vissza 3-mal áll a telítetlen (kettős) kötés. Ezek pedig a természetben szerkezetüknek fogva többszörösen telítetlen „hájkunkorsavak”. A zsírsavakkal szemben bizony mind kunkoriak!

A „20-kunkor-folyhájsav” vagy „lázac-20-háj(kunkor)sav” más néven „tengerisün-hájsav” (Sz.). Ím az igazi szív-érvédő, koleszterin-csökkentő hájsavkunkor, amire a gyilkos és népnymorító sztatinok helyett valóban szükségünk van.

- Hogyan kell írni a protonpumpagátló kezelés, illetve a protonpumpagátló gyógyszer kifejezést? Jelzős szerkezetek ezek, vagy inkább szóösszetételként értelmezhetőek?

Melléknévi igenévi jelzős szerkezet. A jelző a protonpumpagátló szószerkezet jelöletlen formája: protonpumpagátló. Tehát *protonpumpagátló kezelés, protonpumpagátló gyógyszer*.

- Régen váltottunk emailt (most tanulom, de nem tudom pontosan, hogy ez a helyes vagy az e-mail).

Dolgozom egy bonctermi (makroszkópos) patológia könyvön, illetve atlaszon. Ennek során újra előkerül a malignitás (jó- vagy rosszindulatú daganat), illetve biológiai potenciál kérdése. Nem tudom kideríteni, hogy a „dignitás” kifejezés honnan került a magyar patológiai nyelvbe. Endestől én is hallottam, és amikor a National Cancer Institute-ban a tumorokdignitásáról („dignity”) beszéltem, tényleg úgy néztek rám, mint aki más bolygóról jött. Az angolszászok nem ismerik ezt a feltehetően német területről származó kifejezést (ebben a szöveggörnyezetben). Hogy is lehetne carcinoma vagy sarcoma esetében „dignitásról” beszélni, mégis sokan ezt teszik. Miért?

Sem az e-mail, sem az email nem helyes, *e-levé*l a megfelelő.

A dignitás szó ’méltóságot’ jelent. Soha nem hallottuk a kórbonctannal összefüggésben. Az angol–magyar orvosi szótárban sincs benne. Lehet, hogy entitásról lenne szó, de ez is teljesen szükségtelen; mondható magyarul: betegségcsoport, betegségegység...

Ez is jó példa arra, hogy milyen könnyen eltévedhetünk az idegen szavakkal!

HOZZÁSZÓLÁS

Nyáry Szabó László

Az „elektromos levél” (angolkodón electronic mail) illőbb magyar megfelelője a „villámposta” vagy „villámlevél”, de jómagam inkább „táltosposta” szóval illetem, minthogy akár a magyar népmesében, „gyors, mint a gondolat”... Már bocsánat az ítésetért, de az „*e-levé*l” a magyarban nem tűrhető! Az elektromos egyébként is helyesen „elektromos”, étával, hiszen hellénkedőn a névadó borostyán is az ógörög elektron (ήλεκτρον) szóban él tovább az élő áram, azaz elektromosság, avagy a „villamosság” szavunkban. (Az angol természetesen ebben is téved és gyengélkedik, mint szinte mindenben, ami műveltség és tudomány.)

A *dignitás* természetesen latin szóörökségünk. Az angol dignity is ebből való koppincs. A *dignus* alapszó rokon *decus* alakja révén összecseng a(z ó)hellén δέχομαι [ejtsd: dekhomaj] szóalakkal is. A *dignitás* [ejtsd: dignitás] azonban sokkal szélesebb, általánosabb jelentésben értelmezhető, mint angol változata, a dignity, amely leginkább ’méltóság’-nak fordítható. A latin eredeti ezen kívül ’használhatóság’, ’minőség’, ’rang’ jelentésben is élt.

Bősze Péter

A nézetek a végtelenségig ütköznek (e-könyv, e-jegy stb.).